

УДК 327.51:061.1.НАТО

Вонсович О. С.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри
міжнародних відносин, ІрАТ «Вищий навчальний
заклад «Київська гуманітарна академія»
(Україна, Київ), sefinrof@ipnet.ua

НАТО ЯК ОСНОВНИЙ КОНТРИБУТОР МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Метою даної статті – є аналіз чинників та обставин, які визначають НАТО в якості основного контрибутора міжнародної безпеки. Для цього автором проаналізовані основні процеси та тенденції, на підставі яких визначено важливу роль Альянсу в забезпеченні та підтримці міжнародної безпеки. Під час написання статті, автором були використані наступні методи: аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція. Основні одержані висновки полягають в наступному: на сьогоднішній день НАТО залишається основним контрибутором міжнародної безпеки; поява нових загроз створює нове середовище, в якому старі підходи і механізми боротьби демонструють свою непридатність, що, в свою чергу, спонукає до вироблення нових ініціатив стосовно протидії негативній активності з боку різного роду терористичних угруповань та організацій; виходячи за межі євроатлантичного простору, НАТО активно співпрацює з країнами, які не є членами, що автоматично розширює кордони добросусідських відносин, а також, в позитивному відношенні, сприяє підтримці високого рівня безпеки.

Ключові слова: НАТО, міжнародна безпека, співробітництво, виклики, загрози.

Основною проблемою, яку аналізує автор в даній статті, – є дослідження основних чинників та обставин, які обумовлюють статус НАТО в якості основного контрибутора міжнародної безпеки. Такими, які раніше не були достатнім чином обгрунтовані, видаються наступні аспекти: сучасна роль НАТО в процесі боротьби із викликами та загрозами, стратегічне співробітництво Альянсу з країнами, які не є членами; сучасний стан політики НАТО розвитку військової компоненти; оцінка Стратегічної концепції з точки зору її придатності для вирішення конфліктних протиріч та ряд інших.

Серед останніх досліджень і публікацій, присвячених досліджуваній тематиці, автор виділяє наступних вітчизняних авторів: Т. Брежнєва, А. Каракуц. В їх публікаціях були досліджені такі питання як: характерні особливості сучасного стратегічного співробітництва НАТО з країнами–членами та країнами–кандидатами у воєнно–політичній та воєнно–технічній сферах; проблематика боротьби із новими викликами та загрозами в різних регіонах світу; роль Стратегічної концепції НАТО в процесі забезпечення міжнародної безпеки та ряд інших. В статті, також, були використані праці зарубіжних дослідників: Р. Асмуса, Дж. Ліндлі–Френч, О. Харріса. Ними були проаналізовані такі важливі питання як: роль НАТО в сучасному світі та в процесах забезпечення регіональної і міжнародної безпеки; характерні особливості військової компоненти Альянсу в контексті боротьби із сучасними викликами та загрозами; історичні особливості становлення Організації Північноатлантичного договору в якості контрибутора міжнародної безпеки та ряд інших. Також автором були використані нормативно–правові документи НАТО та матеріали ЗМІ.

Метою даної статті – є аналіз чинників та обставин, які визначають НАТО в якості основного контрибутора міжнародної безпеки.

Сьогодні НАТО вважається найкраще організованою та дієвою міжнародною організацією у сфері оборони, безпеки та політики. Ідеологія Організації Північноатлантичного договору викладена у Договорі, укладеному у Вашингтоні 4 квітня 1949 року десятима

європейськими та двома північноамериканськими незалежними країнами, які взяли на себе зобов'язання щодо забезпечення взаємної оборони. Сьогодні членами НАТО є 28 країн, які охоплюють євроатлантичний регіон та які розділяють головний принцип організації – система колективної оборони, тобто спільних організованих дій всіх її членів у відповідь на атаку з боку зовнішньої сторони.

Для НАТО початок 1990–х рр. являв собою чи не найсерйознішу кризу ідентичності Організації за весь час її існування, в зв'язку з чим багато дослідників тоді вважали, що НАТО невдовзі стане надбанням історії [1, р. 42]. Вихід було знайдено у переформатуванні діяльності НАТО на протидію кризам і конфліктам, докорінне розширення сфер і спектру своєї діяльності, реальній трансформації її організаційної, політичної та невійськової інфраструктури, хоча забезпечення надійної безпеки залишається головним завданням Північноатлантичного альянсу, проте після ліквідації ідеологічного, політичного та військового поділу Європи і світу цілком, центр тяжіння в діяльності НАТО змінився. Особливого значення набуває сучасний характер діяльності Альянсу у зв'язку з його розширенням. Досить впевнено можна стверджувати, що в результаті розвитку процесу реалізації практичної політики розширення, НАТО посилила свій вплив в світі як активний та колективний міжнародний актор. Різномасштабна діяльність НАТО відображує сучасні тенденції глобалізації і регіоналізації світової політики.

На сьогоднішній день новим викликом для НАТО стало поширення терористичної діяльності з боку ІДІЛ (Ісламська держава Ірак та Леванта). За словами Генерального секретаря НАТО Й. Столтенберга для повного знищення терористичного угруповання ІДІЛ потрібні роки, тому країни–члени Альянсу, які роблять свій внесок в боротьбу з ІДІЛ, повинні налаштуватися на довгі зусилля [2]. Розвиток терористичної активності породжує нову «дугу нестабільності»: ІДІЛ – Кавказ – Донбас. Країни, що знаходяться в межах цієї «дуги», перебувають в стані незахищеності, а відтак можуть зіткнутись із викликами, які загрожують їх існуванню, підривають можливість їх економічного розвитку та знижують рівень життя населення [3]. Виходячи з цього, НАТО має стати більш глобальним Альянсом із більш широким стратегічним баченням реалій сучасного світу, відповідним арсеналом цивільних та військових засобів для ефективної діяльності, а також продовженням процесу та політики розширення за межами Європи [4].

Враховуючи зазначене, перед Організацією постала необхідність розробки нової стратегічної концепції, в якій знайшли своє відображення: уточнений погляд на значення колективної оборони та солідарності союзників у новому безпековому середовищі; нова структура Організації; теза щодо посилення координації та співпраці з іншими, цивільними акторами, зокрема ООН, ЄС, недержавними громадськими організаціями; принципи створення мережі глобальних партнерів НАТО з метою розширення контактів для вирішення питань загального значення, таких як тероризм та поширення зброї масового знищення; утвердження місії НАТО щодо консолідації Європи в глобалізованому світі; концептуальні підходи і принципи нової форми розширеного партнерства, так зване «Глобальне Партнерство» [5].

Активна політика глобального партнерства повинна поставити НАТО в центр світової мережі держав–однодумців, яка діє в якості форпосту стабільності міжнародної системи, розширюючи вплив Альянсу та інтегруючи тих, хто прагне і здатен приєднатися до НАТО у стратегічних стабілізаційних місіях. Активне партнерство означає розвиток зв'язків із демократіями в усьому світі, зокрема з Австралією, Бразилією, Індією, Японією та Південною Африкою, ознайомлення їх зі стандартами і доктриною НАТО задля спільного проведення операцій за єдиними оперативними стандартами [6].

ОсновидляперетворенняАльянсунасоюз,спроможний забезпечувати безпеку в глобальному масштабі, такий, що базується на новій ідеології – «атлантизмі XXI століття» були започатковані на Стамбульському саміті у 2004 р. [7]. Основною ідеєю «нового атлантизму» є трансатлантичний консенсус в сфері безпеки, який має надати не тільки новий імпульс трансатлантичним відносинам, але й нового сенсу існуванню НАТО як головного інструменту таких відносин. За словами Генерального секретаря НАТО Яап де Хооп Схеффера, позитивні зміни відбуваються під впливом наступних чинників: стратегічне партнерство Європи та Америки, не дивлячись на перманентно виникаючі протиріччя з деяких питань ґрунтується не тільки на спільних інтересах, але й спільних цінностях, що надає непохитності таким відносинам [7]. Основними елементами трансатлантичного консенсусу в сфері безпеки мають стати поширення стабільності, нові військові потенціали, найтісніша співпраця з ЄС, залучення до співпраці і партнерства країн стратегічно важливих регіонів. Трансформована НАТО має стати місцем перетворення цього нового атлантизму в спільні дії [7].

Партнерські та союзницькі відносини НАТО з іншими країнами, розпочаті після закінчення «холодної війни», є одним із ключових елементів трансформації Альянсу. Хоча територіальна оборона країн–членів залишається головним завданням НАТО, Альянс також проектує безпеку і стабільність за межами євроатлантичного регіону, забезпечуючи таким чином безпеку власних членів у всьому світі. Так, наприклад, під час зустрічі в рамках Комісії НАТО – Грузія було відзначено прогрес щодо реалізації положень «Основного Пакету» НАТО – Грузія, який спрямований на допомогу останній зміцнити та розвинути її збройні сили та Міністерство оборони [8]. 14 липня 2015 р. Й. Столтенбергом було зроблено заяву щодо ядерної угоди з Іраном (ядерна угода з Іраном була підписана 14 липня 2015 р. у Відні між «шісткою» міжнародних переговорників (США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Росія та Китай) та Іраном). В ній зазначається, що для Ірану надзвичайно важливо, щоб він втілював у життя усі положення укладеної угоди і виконав усі свої міжнародні зобов'язання, підтримуючи безпеку в своєму регіоні і поза його межами [9].

Більшість із безпекових загроз сьогодення (розповсюдження зброї масового ураження, міжнародний тероризм, кіберзлочинність, морське піратство тощо) не обмежується певним регіоном і має глобальний характер. У відповідь на нові виклики безпеці НАТО значно розширила географічний масштаб і спектр операцій. Нова Стратегічна концепція підкреслює, що забезпечення безпеки вимагає політичних, економічних і соціальних аспектів у додатку до військової сили. Як військово–

політична організація, НАТО має співпрацювати з партнерами з метою забезпечення всеосяжної безпеки через відновлення економіки, політичного примирення, вдосконалення управління та зміцнення громадянського суспільства. Безпека може бути досягнута тільки на основі тісної співпраці з країнами, які мають однакові цілі, стикаються з тими ж проблемами, володіють значним військовим потенціалом підтримки [10, с. 146–147].

Таким чином, НАТО є найбільш потужною та ефективною організацією колективної безпеки в євроатлантичному регіоні, яка претендує на статус «глобального миротворця». Визначення орієнтирів і пріоритетів розвитку НАТО, його позицій з питань необхідності та напрямів реформування всього сектору міжнародної безпеки, а також очікувані результати його власного реформування та адаптації до сучасного безпекового середовища сприятимуть більш ефективному виконанню місії Альянсу, розвитку потужної мережі глобального партнерства, підвищенню результативності взаємовигідного співробітництва з країнами–партнерами [11, с. 68].

Зміна міжнародної ситуації стимулювала перетворення НАТО з регіональної організації оборонного характеру на організацію держав, які опікуються питаннями побудови і підтримання сучасної системи міжнародної безпеки. В Стратегічній Концепції Альянсу розвиток «кооперативної безпеки» розглядається як одне з трьох найважливіших завдань на наступне десятиліття. Зокрема, у ній стверджується що євроатлантична безпека може бути гарантована лише за умови розбудови широкої мережі партнерств із країнами та організаціями всього світу, і що жоден альянс не здатен самостійно вирішувати динамічні виклики сьогодення [5].

Партнерські відносини відображають перехід від організації, створеної для територіальної оборони країн–членів, до гнучкої організації із забезпечення безпеки, спроможної проектувати безпеку і стабільність поза межами євроатлантичного регіону з метою подолання глобальних загроз XXI століття.

Підсумовуючи вищевикладене, автор робить висновок про те, що на сьогоднішній день НАТО залишається основним контрибутором міжнародної безпеки. Це обумовлено тим, що країни–члени Альянсу на підставі як статутних положень, так і на основі власних інтересів, цінностей та прагнень спрямовують свої зусилля на протидію впливу сучасних викликів і загроз безпеці в глобальному масштабі. Поява нових загроз створює нове середовище, в якому старі підходи і механізми боротьби демонструють свою непридатність, що, в свою чергу, спонукає до вироблення нових ініціатив стосовно протидії негативній активності з боку різного роду терористичних угруповань та організацій. Виходячи за межі євроатлантичного простору, НАТО активно співпрацює з країнами, які не є членами, що автоматично розширює кордони добросусідських відносин, а також, в позитивному відношенні, сприяє підтримці високого рівня безпеки. Маючи різні формати співробітництва, НАТО позиціонує себе в якості універсальної організації, механізми та інструменти якої дозволяють підтримувати діалог на різних рівнях. Це є важливим моментом з точки зору підвищення авторитета Організації в світі. Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що в XXI ст. НАТО залишатиметься не тільки основним

контрибутором міжнародної безпеки, а і політичним, економічним, технічним партнером для країн світу.

В подальшому, дослідження даної проблематики надасть можливість дослідити особливості трансформації підходів, механізмів та інструментів забезпечення міжнародної безпеки в умовах динамічної зміни ситуації в світі. Необхідність наукових розробок в даному напрямі обумовлена появою ряду нових викликів і загроз міжнародній безпеці, які не є характерними для НАТО, а відтак – потребують більш детального вивчення для розробки нових методів боротьби із ними. Актуальність даної теми сьогодні є беззаперечною, а тому подальші дослідження в даному напрямі в позитивному відношенні позначатимуться на більш широкому і детальному розкритті особливостей забезпечення міжнародної безпеки з боку НАТО. Матеріали даної статті можуть слугувати основою для подальших розробок в цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. Harries O. The Collapse of the West [Text] // Foreign Affairs. – Vol. 72. – No. 4 (September/October 1993). – P. 41–53.
2. Для розгрома ІГИЛ потребуються години – генсек НАТО [Електронний ресурс] / Зеркало недели. Україна. – Режим доступу: <http://zn.ua/WORLD/dlya-razgroma-igil-potrebuyutsya-gody-gensek-nato-177460.html> (27.05.2015). – Названня с екрана.
3. Каракуц А. «Дуга нестабільності»: ІГИЛ – Кавказ – Донбас [Електронний ресурс] / Лабиринты войны. Веб-платформа аналітичних матеріалів про події на Донбасі та в Криму. – Режим доступу: <http://war.intsecurity.org/2015/06/%D0%B4%D1%83%D0%B3%D0%B0-%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D0%BB-%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B7-%D0%B4/> (25.07.2015). – Названня с екрана.
4. Asmus R. NATO must go global to have a meaningful purpose [Electronic resource] / Financial Times. – February 6, 2007. – Access mode: <http://www.gmfus.org/commentary/nato-must-go-global-have-meaningful-purpose> (06.02.2007). – Title from screen.
5. Активне залучення, сучасна оборона. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 року [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Організації Північноатлантичного договору. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_68580.htm?selectedLocale=uk (19.11.2010). – Назва з екрану.
6. Lindley-French J. Big World, Big Future, Big NATO [Electronic resource] / NATO Review. – Spring 2005. – Access mode: <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/english/opinion.html> (Spring 2005). – Title from screen.
7. A New Atlanticism for the 21st Century [Electronic resource] / Speech by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer at the Conference of the German Marshall Fund. – Istanbul, Turkey 27 June 2004. – Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. – Access mode: <http://www.nato.int/docu/speech/2004/s040627a.htm> (28.06.2004). – Title from screen.
8. NATO – Georgia Commission discusses state of partnership, welcomes Georgia's reform progress [Electronic resource] / Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. – Access mode: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121864.htm?selectedLocale=en (22.07.2015). – Title from screen.
9. Заява щодо ядерної угоди з Іраном [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Організації Північноатлантичного договору. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121818.htm?selectedLocale=uk (14.07.2015). – Назва з екрану.
10. Брежнєва Т. В. Глобальне партнерство: НАТО і контактні країни [Текст] // Стратегічні пріоритети. – 2011. – №3. – С. 146–153.
11. Каракуц А. Трансформація концепції партнерств НАТО: кооперативний підхід до безпеки [Текст] // Вісник центру міжнародної безпеки. – 2012. – №1–2 (25–26). – С. 66–71.

References

1. Harries O. The Collapse of the West [Text] // Foreign Affairs. – Vol. 72. – No. 4 (September/October 1993). – P. 41–53.

2. Dlia razghroma IGIL potrebuyutsia hody – gensek NATO [Elektronnyi resurs] / Zerkalo nedely. Ukraina. – Rezhim dostupa: <http://zn.ua/WORLD/dlya-razgroma-igil-potrebuyutsya-gody-gensek-nato-177460.html> (27.05.2015). – Nazvanie s ekrana.

3. Karakuts A. «Duga nestabilnosti»: IGIL – Kavkaz – Donbass [Elektronnyi resurs] / Labirinty voyny. Veb-platforma analiticheskikh materialov pro sobytyia na Donbasse i v Krymu. – Rezhim dostupa: <http://war.intsecurity.org/2015/06/%D0%B4%D1%83%D0%B3%D0%B0-%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D0%BB-%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%B7-%D0%B4/> (25.07.2015). – Nazvanie s ekrana.

4. Asmus R. NATO must go global to have a meaningful purpose [Electronic resource] / Financial Times. – February 6, 2007. – Access mode: <http://www.gmfus.org/commentary/nato-must-go-global-have-meaningful-purpose> (06.02.2007). – Title from screen.

5. Aktyvne zaluchennia, suchasna oborona. Stratehichna kontsepsiia oborony ta bezpeky chleniv Orhanizatsii Pivnichnoatlantynchnoho dohovoru, prinyiata hlavamy derzhav ta uriadiv u Lisaboni 19 lystopada 2010 roku [Elektronnyi resurs] / Ofitsiinyi veb-sait Orhanizatsii Pivnichnoatlantynchnoho dohovoru. – Rezhim dostupa: http://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_68580.htm?selectedLocale=uk (19.11.2010). – Nazva z ekrana.

6. Lindley-French J. Big World, Big Future, Big NATO [Electronic resource] / NATO Review. – Spring 2005. – Access mode: <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/english/opinion.html> (Spring 2005). – Title from screen.

7. A New Atlanticism for the 21st Century [Electronic resource] / Speech by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer at the Conference of the German Marshall Fund. – Istanbul, Turkey 27 June 2004. – Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. – Access mode: <http://www.nato.int/docu/speech/2004/s040627a.htm> (28.06.2004). – Title from screen.

8. NATO – Georgia Commission discusses state of partnership, welcomes Georgia's reform progress [Electronic resource] / Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. – Access mode: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121864.htm?selectedLocale=en (22.07.2015). – Title from screen.

9. Zaiava shchodo yadernoi uhoody z Iranom [Elektronnyi resurs] / Ofitsiinyi veb-sait Orhanizatsii Pivnichnoatlantynchnoho dohovoru. – Rezhim dostupa: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121818.htm?selectedLocale=uk (14.07.2015). – Nazva z ekrana.

10. Brezhnєva T. V. Hlobalne partnerstvo: NATO i kontaktni krainy [Tekst] // Stratehichni priorytety. – 2011. – №3. – S. 146–153.

11. Karakuts A. Transformatsiia kontsepsiia partnerstv NATO: kooperatyvnyi pidkhid do bezpeky [Tekst] // Visnyk tsentru mizhnarodnoi bezpeky. – 2012. – №1–2 (25–26). – S. 66–71.

Vonsovych O. S., PhD in Political Science, associate professor of international relations department of Private Joint Stock Company «Higher educational institution «Kyiv Academy for the Humanities» (Ukraine, Kyiv), sefnrof@ipnet.ua

NATO as a major contributor to international security

The aim of this article is to analyze factors and circumstances, which defines NATO as the main contributor of international security. For this aim, author analyzed main processes and tendencies, on the basis of which defined important role of Alliance in supporting and keeping of international security. During writing this article, by the author were used next methods: analysis, synthesis, comparison, induction, deduction. The main obtained conclusions are next: today NATO remains the main contributor of international security; appearance of new threats creates new environment, in which old approaches and mechanisms of struggle demonstrates their own inapplicability. These circumstances stimulate to develop new initiatives concerning countermeasure to negative activity from different kind of terrorist groups and organizations; going out of the borders of Euro-Atlantic space, NATO actively collaborates with countries, which are non-members. This situation is good for widening boards of good-neighbourly relations and also, in positive way, promotes to support high level of security.

Keywords: NATO, international security, cooperation, challenges, threats.

Vonsovich A. S., кандидат политических наук, доцент кафедры международных отношений, ЧАО «Высшее учебное заведение «Киевская гуманитарная академия» (Украина, Киев), sefnrof@ipnet.ua

NATO как основной контрибутор международной безопасности

Целью данной статьи – является анализ факторов и обстоятельств, которые определяют НАТО в качестве основного контрибутора международной безопасности. Для этого автором проанализированы

основные процессы и тенденции, на основе которых определена важная роль Альянса в обеспечении и поддержании международной безопасности. Во время написания статьи, автором были использованы следующие методы: анализ, синтез, сравнение, индукция, дедукция. Основные полученные выводы состоят в следующем: на сегодняшний день НАТО остается основным контрибутором международной безопасности; появление новых угроз создает новую среду, в которой старые подходы и механизмы борьбы демонстрируют свою непригодность, что, в свою очередь, побуждает к разработке новых инициатив касательно противодействию негативной активности со стороны разного рода террористических группировок и организаций; выходя за границы евроатлантического пространства, НАТО активно сотрудничает со странами, которые не являются членами, что автоматически расширяет границы добрососедских отношений, а также, в позитивном отношении, способствует поддержке высокого уровня безопасности.

Ключевые слова: НАТО, международная безопасность, сотрудничество, вызовы, угрозы.

* * *

УДК 325.3(410)

Валюх Л. І.,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри політичних наук, Рівненський
державний гуманітарний університет
(Україна, Рівне), vli43@rambler.ru

ПОЗИЦІЯ КОНСЕРВАТИВНОГО УРЯДУ СОЛСБЕРІ ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ КОЛОНІАЛЬНОЇ ЕКСПАНСІЇ В АФРИЦІ (1885–1888 РР.)

Проаналізовано позицію консервативного уряду Солсбері щодо німецької колоніальної експансії в Африці (1885–1888 рр.). Зазначено, що зовнішньополітичний курс консервативного кабінету в 1885–1887 рр. характеризувався політикою поступок і компромісів у взаємовідносинах з Німеччиною, підтримка якої була б необхідна у вирішенні єгипетського питання.

Участь Великої Британії в спільній з Німеччиною блокаді східноафриканського узбережжя стала початком трансформації колоніального курсу Солсбері. Він почав переконливіше відстоювати колоніальні інтереси Великої Британії в Африці та враховувати настрої англійської громадськості яка виступала за збереження, збільшення та використання африканських територій Британської імперії. Більшість англійців, як і раніше, залишалися байдужими до англо-німецьких суперечок на африканському материку. Однак, збільшився вплив на уряд представників фінансових та промислових кіл зацікавлених у придбанні Великою Британією нових колоній.

Ключові слова: Велика Британія, Німеччина, Солсбері, колоніальна експансія.

У своєму прагненні захопити стратегічно важливі території в Африці уряд Німеччини наштовхнувся на подібні устремління Великої Британії. Від позиції уряду очоленого Солсбері, стосовно німецької колоніальної політики, значною мірою залежала стабільність у взаєминах між європейськими країнами. Внаслідок цього, актуальним є вивчення позиції прем'єр-міністра Великої Британії та впливу громадськості на урядові рішення з приводу англо-німецьких колоніальних протиріччя в Африці. До того ж, вивчення англо-німецької боротьби за африканські території дає можливість прослідкувати еволюцію зовнішньополітичної стратегії Лондона в цьому регіоні, а також глибше зрозуміти розстановку сил на міжнародній арені наприкінці XIX ст.

Як свідчить історіографічний аналіз, тема колоніальної політики Великої Британії в тих африканських регіонах, які водночас були об'єктами колоніальної експансії Німеччини і, частково, питання про тактику англійського уряду у відповідь на початок німецької колоніальної політики піднімалося у працях російських істориків І. А. Улановської [4] та К. Б. Віноградова [3], а також у дослідженнях англійських та американських науковців Р. Купленда [5], П. Кеннеді [7], В. Луїса [9]. Серед сучасних вітчизняних істориків слід відмітити праці С. С. Трояна та Л. Ю. Питльованої, які вивчали англо-німецькі

колоніальні суперечності. Тема британської та німецької колоніальної політики в Африці наприкінці XIX ст. загалом достатньо досліджена: йдеться, насамперед, про економічні основи експансії, її напрями, характер, методи. Проте, поза увагою дослідників залишилися суб'єктивно-психологічні моменти, які впливали на колоніальну політику та взаємини держав. Недостатньо вивченими залишаються питання про позицію членів уряду, парламенту, діячів громадськості щодо експансії, яка здійснювалася як самою Великою Британією, так і країнами, які змагалися з нею.

Метою статті є комплексний аналіз позиції британського прем'єр-міністра Солсбері щодо німецької колоніальної політики в Африці (1885–1889 рр.).

Консерватори на чолі з Солсбері прийшли до влади 5 червня 1885 р. Ставши прем'єром, він зберіг за собою і посаду міністра закордонних справ, що підтверджує його виняткову увагу до міжнародних проблем. 26 червня 1885 р. на зустрічі представників дипломатичного корпусу Солсбері заявив, що провідним принципом консервативної партії буде досягнення і збереження взаєморозуміння з Німеччиною. Позиція глави уряду пояснюється пошуком посередника або прихильника в урегулюванні англо-російського конфлікту в Афганістані [8, р. 282].

Здавалося, що така миролюбна політика мала свої результати: німці більше не претендували на узбережжя. Однак це було затишшя перед бурєю. П'ять німецьких військових кораблів кинули якорі біля узбережжя Занзібару. 7 серпня 1885 р. радник посольства Росії в Берліні М. Муравйов писав, що «поява німецької ескадри у морського берега Занзібару стала новим ударом по престижу Великої Британії, який так марно намагається відродити уряд» [4, с. 48]. Представники Німеччини уклали 10 договорів, за якими Кіліманджаро, Усамбара, Чагга та інші території опинилися під німецьким протекторатом.

У Західній Африці уряд Солсбері прагнув не допустити розширення німецьких колоній Того і Камерун. У Південній Африці британський уряд у другій половині 1885 р. не вживав ніяких помітних і значущих акцій, спрямованих на протидію Німеччині. Незважаючи на територіальні втрати в Східній Африці, уряд Великої Британії отримав бажане – певне сприяння Бісмарка у вирішенні низки міжнародних питань.

Під час перебування третього кабінету Гладстона при владі, лібералам, в результаті підписання безлічі угод з Німеччиною, вдалося більш чітко визначити межі сфер впливу Великої Британії та Німеччини в Західній, Південно-Західній та Східній Африці. Але це лише на короткий термін пригальмувало розвиток протиріччя, що виникали між двома державами [8, р. 284].

20 липня 1886 р. Солсбері знову очолив уряд. Бісмарк, скориставшись англо-французькими протиріччями в Єгипті, спробував домогтися від нього якомога більших поступок у Східній Африці. У цих умовах Солсбері погодився переглянути договір від 9 червня 1886 р., підписаний його політичними опонентами. Це було зумовлено тим, що він сумнівався в економічній цінності Східної Африки. 1 листопада 1886 р. було підписано англо-німецький договір, згідно з яким за султаном закріплювалися права на острови Занзібар, Пембу та Мафію, а також прибережну смугу завширшки 10 миль. Територія від містечка Ванга на півдні до р. Тана на